

امروزه، تاریخ و تاریخ‌نگاری به همه‌ی حوزه‌های علوم تسریی یافته و متأثر کتاب‌های می‌باشند با عنوان‌های نظیر؛ تاریخ شیمی، تاریخ ریاضیات، تاریخ موسیقی، تاریخ زبان، تاریخ روان‌شناسی، تاریخ صنایع و اختراعات، تاریخ فلسفه، تاریخ دین، تاریخ تمدن، تاریخ کتاب، تاریخ تاریخ‌نگاری و صدھا عنوان دیگر که مضاف یا مضافق‌الیه آن تاریخ است و یا این واره به متابه قید و صفت در ترکیب آن به کار رفته است.

با این ملاحظه می‌توان دانست که تاریخ، نه فقط در رشته‌ی خاص و در تخصص‌های دانشجویان و پژوهشگران این رشته، بلکه برای همه‌ی مردم با سلایق و گرایشات و تخصص‌های گوناگون به امری آشنا و گاه ضروری بدل شده است. حتی اگر سوابق یک رشته یا موضوع خاص را در تخصصی ویژه درنظر نگیریم، همان وجه سنتی از علم تاریخ و گستره‌ی موضوعات تاریخی و کتب منحصر به این موضوع، بهقدر کفایت جذابیت دارد تا خوانندگان بسیاری را در پی خود روانه سازد و به پرسش‌ها و نیازهای آن‌ها - و نیز کجکاوی و حتی فضولی ایشان - نسبت به گذشته و مردمانی که پیش از ما زیسته‌اند، پاسخ گوید.

جدای از این مسائل، هر تاریخ مضافی، نظیر «تاریخ تصوف» یا «تاریخ تسلیحات» یا «تاریخ خط»... بخشی از علم تاریخ و موضوعی مهم از این داشت وسیع و گسترده است، هر وجه از این تحولات را درنظر بگیریم، اثرباری بزرگ بر حیات انسان نهاده و تحولاتی عظیم بهبار آورده است.

مثلًا «تاریخ زلزله» یا «تاریخ پزشکی» با گراش امراض همگانی یا «تاریخ ادیان» را درنظر بگیریم: زلزله‌های بزرگ، گاهی تمدن‌هایی را محور کرده و موجب گسترش فضا برای همسایگان شده است. برخی امراض همگانی نظیر تيفوس و وبا و حتی مalaria و سیاه‌زخم اثرباری ژرف بر اقتدار و جهت تمدن‌ها و جوامع نهاده است و گاهی طرح یک مسئله‌ی کلامی یا دینی، موجب جدال‌ها و جنگ‌های دامنه‌دار و ریخته شدن خون‌ها در طی قرون بوده است.

به این ترتیب اینها همه عواملی اثرگذار بر جریان تاریخ و زندگی همه‌ی انسان‌ها، از دورترین ایام تا زمان حال محسوب می‌شود. دانستن آن‌ها یک ممیزه و مزیت ذهنی برای انسان‌هاست و اساساً انسان موجودی صاحب تاریخ و تاریخ‌نگار و تاریخ‌نگار و منکری به تجارب تاریخ است.

آشنازی با مبادی، روش‌ها و اجزای علم تاریخ، البته به بداهت مسائلی که گفتیم نیست. اما به دشواری آن‌چه تاریخ‌نگاران و پژوهندگان آکادمیک هم

زبان متفاوت در آموزش تاریخ

سمر پور محسن

- تاریخ
- جان آرنولد
- ترجمه‌ی احمد تقاء
- تهران، نشر ماهی، ۱۳۸۸، تعداد صفحات: ۱۸۴

آموزش تاریخ

جان آرنولد، تاریخ‌نگاری را به مثابه فرایندی در دل نگارش تاریخ دیده و از نظر او تاریخ نتیجه‌ی همین فرایند است، یعنی مجموعه‌ای از داستان‌های حقیقی درباره‌ی گذشته

و روان نوشته شده، درحالی که از وزن علمی نکاسته و دقت فنی رانیز چاشنی این سلطنت کرده است. آثاری که خشک و دشوار نیست و با نثری ساده نوشته شده و با مثال‌های جالب - که البته عمدتاً مربوط به قرون وسطای مسیحی است - اطلاعات عمیقی درباره‌ی علم تاریخ و مقامات اساسی تاریخ به خواننده می‌دهد.

جان آرنولد، تاریخ‌نگاری را به مثابه فرایندی در دل نگارش تاریخ دیده و از نظر او تاریخ نتیجه‌ی همین فرایند است، یعنی مجموعه‌ای از داستان‌های حقیقی درباره‌ی گذشته. او به تدریج می‌خواهد تمایز تاریخ و کتب تاریخی با سایر نوشته‌ها - نظیر حکایات و داستان‌ها و اساطیر - را بیان کند. او مطالعه درباره‌ی مورخان تغییر توسعیدید، رانک، بلخ، هابزبام و... نوشته و با مثال‌های از آثار و شیوه‌ی کار ایشان نشان می‌دهد که چه تفاوت‌هایی میان ما با گذشتنگان وجود دارد و چرا ما تفاوت‌های بینیادین با کسانی داریم که تفاوت تاریخی با ما دارند. آرنولد به صورت تمثیلی، افق‌ها و ارزش‌ها و در عین حال عناصر و روش‌های علم تاریخ را بیان می‌کند. مثال‌های او تقدیله‌قوت و به اصطلاح ادبیان، دگرگواره‌های سبکی نویسنده است. نکته‌های بدیع زیادی هم می‌گوید که حتی مورخان خبره‌گاهی یادآوری آن - ه را لازم می‌دانند. مثلاً: «تعیق‌شناسان ایزار کاوش را در استناد و مدارک به ما دادند» (۶۲)، «اگر سوگیری (در مقابل بی‌طرفی) نبود، نیازی هم به مورخ جماعت نبود. پس سوگیری چیزی نیست که پیدا و نابودش کیم، بلکه چیزی است که باید جویا و پذیرایش یابیم» (۹۳)، «کار مورخ با منابع شروع می‌شود، ولی فقط زمانی که آرشیودار وظیفه‌اش را از حیث تفکیک و تنظیم آن منابع برای استفاده انجام داده باشد» (۸۲)، «اگر تاریخ به عنوان حوزه‌ی تحقیق، در طول زمان تغییر کرده، باز هم ممکن است تغییر کند» (۲۸).

«مطالعه‌ی تاریخ الزاماً مستلزم کدن از بستر حال و کنوکاو در دنیا بی‌گر است. این امر قطعاً ما را نسبت به زندگی و بسترها خودمان آگاه‌تر می‌کند» (۱۶۷)، «مورخان مدت‌ها کارشنan استباطاً « ذات » چیزهای مختلف، اعم از طبیعت بشر، موقعیت‌ها، قوانین و غیره بوده است. ولی آیا امروزه، ذات چیزها به درد ما می‌خورد؟؟» (۱۶۶).

«استفاده از برچسب‌های امروزی برای توصیف گذشته ممکن است ربطی به آن دوره ندانسته باشد و از این جهت خطمناک است» (۱۴۵). این شممه‌ای از مطالب مربوط به این اثر و برداشتی از این کتاب دلنشیں است و البته باوری را خوانندگان خواهند داشت و در عرصه‌ی کتاب آنان برترین و کامل‌ترین صاحبان عرصه‌اند.

می‌گویند نباید پنداشته شود. مردم زیادی هستند که دانشجو یا پژوهنده‌ی علم تاریخ و متخصص در رشته‌ای خاص از تاریخ نیستند، اما علاقه‌مند به این رشته و صاحب اطلاع و نظر در این زمینه محسوب می‌شوند.

جان آرنولد، برخی کتاب‌های خود را با گسترش مخاطبان، و اتحاد همین موضع نسبت به علم تاریخ به رشته‌ی تحریر درآورده است. کتاب «تاریخ از مجموعه‌ی دانشگاه آکسفورد با عنوان کلی A very Short Introduction»، ترجمه‌ی احمد رضا تقاء نومنهای خواندنی از آثار مختصر و سنجیده است که مخاطبان بسیاری را هدف پژوهش و بیام خود قرار داده است.

عیب کتاب، مثل بسیاری از آثار ترجمه‌ای در ایران، فقدان هرگونه اطلاع درباره‌ی نویسنده، سوابق او، تخصص اوی، دیگر آثار و حتی زادگاه و سرزمین آن است که در حد یک یادداشت یک صفحه‌ای می‌تواند نشان خواننده شود. اما خست و شاید سستی مترجمان ما، این اطلاعات را از خواننده دریغ می‌کند. برای جریان این نقیصه، ما در اینجا مختصراً درباره‌ی نویسنده می‌نویسیم:

جان آرنولد John H. Arnold متولد ۱۹۶۹ در انگلستان است. او استاد دانشگاه انگلیسی شرقی و متخصص قرون وسطاً و فلسفه‌ی تاریخ است. برخی دیگر از آثارش عبارت‌اند از: انگلیسیون و قدرت: کاتارسیسم و اعتراف در قرون وسطاً (۲۰۰۱)، ایمان و کفر در اروپاً قرون وسطاً (۲۰۰۵)، تاریخ قرون وسطاً چیست؟ (۲۰۰۸)، درآمدی بر کتاب مارجری کس (۲۰۱۰)، و حدود چهل مقاله و تعدادی خطابه درباره‌ی قرون وسطاً و تغییرات آن از عصر اول مسیحی به قرون میانه و موضوعات دیگر.

یک ویژگی اولیه و شکلی کتاب «تاریخ» که در مجموعه‌ای با عنوان «مختصر مفید» از سوی نشر ماهی منتشر شده و در مجموعه‌ی آکسفورد هم همین خصوصیات را دارد، اندازه و وزن اندک کتاب است. طرح جلد کتاب هم همچون اصل اثر و در زمرة کتاب‌های سبک و جیبی برای حمل و نقل راحت، و به اصطلاح جزو کتاب‌های اتوبوسی و متروی است. گسترش این نوع کتاب‌ها، با توجه به الزامات زندگی شهری و محدودیت فضای و کمبود وقت و هزینه‌های ترافیکی و ترابری به لحاظ فرصت و زمان، ضرورتی است که دیر یا رود به زندگی مردم باسود در کلانشهرهای ما نیز سرایت خواهد کرد. خواش چنین کتاب‌هایی البته سخت نیست و زمان زیادی هم نخواهد برد. اما افزون بر این، محتوای آن نیز با شکل کتاب هماهنگ است و ساده